

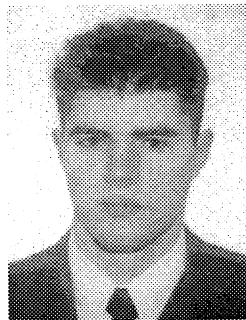
ГРИГОРОВ О.М.,
кандидат юридичних
наук, доцент

*Інститут
міжнародних відносин
Київського національного
університету
імені Тараса Шевченка*

ІЗОТОВ В.А.,
студент

*Інститут
міжнародних відносин
Київського національного
університету
імені Тараса Шевченка*

Потреби економічного розвитку держав у всі часи обмежувались об'ємом і структурою ресурсів – матеріальних, фінансових, природних, енергетичних, трудових, якими володіли країни в конкретний історичний момент. Результатом цього був постійний пошук ефективного управління ресурсами, зокрема шляхом їх локалізації. Політика локалізації приймала різні форми в конкретних країнах: створення офшорних зон, зон вільної торгівлі, а пізніше, з середини нашого століття інноваційних зон. В даному випадку більше привертають уваги до себе офшорні зони, за які вважаються країни чи території, законодавство яких дозволяє реєстрацію і функціонування офшорних компаній, тобто, таких компаній, які вилучають прибуток з джерел, які діють поза

**ОФШОРНІ ЗОНИ:
СВІТОВИЙ
ДОСВІД ТА
ПЕРСПЕКТИВИ
РОЗВИТКУ**

країною чи територією реєстрації. Тим самим офшорна компанія позбавляється права укладати угоди з місцевими фізичними особами (мешканцями зони) чи юридичними особами (резидентами). На міжнародні операції обмеження не поширюються. Офшорні компанії одержують реальні податкові пільги, одночасно спрощується звітність та знімаються валютні обмеження. Також слід звернути увагу на міжнародно-правове визначення офшорних зон, в якому обов'язково потрібно відмітити той факт, що "однією з основних відмінних рис офшорних зон від інших (вільної торгівлі, Інноваційних і т.д.) – був дозвіл банківської і кредитної діяльності в іноземній валюті. При цьому внутрішній (національний) ринок позикових капіталів ізолювався від зовнішнього шляхом виділення рахунків резидентів від нерезидентів"¹. Останнім давались певні податкові пільги і звільнення від валютного контролю. Протягом багатьох десятиліть кредитні установи, які знаходились в офшорному центрі, користувались територією країни перебування для проведення операцій тільки за її межами, не являючись, до речі, інтегральною частиною її національної економіки.

Розвиток і розширення системи транснаціональних банків дозволяє розташовувати і відкривати в більшості офшорних центрів відділення і філіали й широко використовувати їх для проведення операцій на міжнародному рівні. Також, слід додати, що в наш час, погляди більшості сучасних юристів і економістів сходяться в тому, що лібералізація міжнародної торгівлі є необхідним напрямком розвитку світової економіки. Провідні міжнародні організації, Всесвітня Торговельна Організація (WTO), ставлять досягнення лібералізації в якості своєї першочергової задачі. І це не дивно, оскільки позитивні наслідки звільнення міжнародних торговельних зв'язків від існуючих пут торкнуться всіх прошарків суспільства: споживачів – так як вибір пропонуємих їм товарів і послуг розшириться, в той час як виникла конкуренція призведе до пониження цін; виробників – так як лібералізація збільшить число їх потенціальних клієнтів, скорочуючи цим самим загрозу безробіття, і так далі. Безпосередні учасники економічної діяльності – підприємства і фірми також зацікавлені в процесі лібералізації торговельних зв'язків, їх ціль – законним шляхом звільнитись від черезмірно високих митних тарифів, валютного контролю, імпорتنих і експортних квот та інших фіскальних чи бюрократичних проблем. Для цього існує багато методів, один з яких – використання компаній, заснованих в юрисдикціях з низьким оподаткуванням при відсутності валютного контролю.

Але так вважає не все співтовариство. В умовах світової фінансової кризи багато державних та недержавних міжнародних фінансових організацій, у тому числі Організація економічного співробітництва і розвитку (ОЕСР), Велика Вісімка, Європейській Союз, ООН, Організація Фінансових Дій (FATF), направили свої зусилля на усунення недоліків світової фінансової системи.

На думку цих провідних державних міжнародних організацій офшорні зони є “недоліком світової фінансової системи”. Найближчі чотири-п’ять років стануть періодом серйозних іспитів для всіх учасників операцій в офшорних фінансових центрах.

Незважаючи на розбіжності, усі країни-члени ОЕСР вирішили затвердити єдиний список юрисдикції, що є “податковим раєм”, і надалі погоджувати будь-які політичні й економічні контакти з цими країнами для того, щоб вони не сприяли нечесної конкуренції. У першу чергу міри ОЕСР будуть спрямовані проти офшорних зон.

Серйозні розбіжності викликали вже найперші пропозиції про зміну податкових режимів, висунуті в доповіді ОЕСР про нечесну податкову конкуренцію. Так, Швейцарія і Люксембург узагалі “відмовилися приймати цю доповідь до уваги, а тим більше проводити в життя викладені в цій доповіді рекомендації”². У доповіді ОЕСР містяться 19 основних рекомендацій і ряд пропозицій по зміні режимів нечесних податкових пільг. Ці рекомендації і пропозиції, зокрема, стосуються створення Форуму ОЕСР по нечесних режимах оподаткування, основні задачі якого – відстеження застосування нечесних податкових пільг, оцінка вже існуючих і планованих податкових режимів, визначення контрзаходів проти нечесної податкової конкуренції і збільшення їхньої ефективності.

Швейцарія відмовилася приймати цю доповідь, заявивши, “що, хоча податкова конкуренція дійсно може бути нечесною, дана доповідь занадто поверхнева, в ній зігноровані специфічні особливості податкової системи кожної країни і, крім того, деякі рекомендації доповіді суперечать швейцарському законодавству”³. Люксембург же мотивував своє відмовлення приймати доповідь “незгодою з застосуванням положень доповіді до права таємниці банківських вкладів”⁴.

Проте, незважаючи на розбіжності, усі країни-члени ОЕСР вирішили затвердити єдиний список юрисдикції, що є “податковим раєм”, і надалі погоджувати будь-які політичні й економічні контакти з цими країнами для того, щоб вони не сприяли нечесної конкуренції. Правда, країни ОЕСР так і не дали чіткого визначення, яку саме країну можна вважати цим самим “податковим раєм”. Було лише відзначено, що така країна характеризується нульовим чи низьким рівнем податкових ставок, широкими податковими пільгами для офшорного капіталу, непрозорістю фінансових операцій, а також небажанням обмінюватися податковою інформацією з іншими країнами. Виходячи з такого визначення “податкового раю”, цілком імовірно, що міри ОЕСР будуть спрямовані в першу чергу проти офшорних зон.

Офшорним зонам загрожують і активні дії з боку іншої міжнародної організації, FATF, спрямовані на боротьбу з відмиванням “брудних” грошей. Останнім часом FATF усе рішучіше призиває країни до створення міжнародного союзу для боротьби з відмиванням

коштів, отриманих у результаті злочинної діяльності. За заявою керівників цієї організації, незважаючи на значні успіхи в боротьбі з міжнародними потоками незаконно нажитих коштів з моменту створення FATF у 1989 році, ця проблема усе ще актуальна і вимагає мобілізації сил усього світового співтовариства. У своїй доповіді FATF представила план боротьби з відмиванням грошей на 1999-2004 роки. Основна ідея доповіді полягає в тому, що боротьба з відмиванням незаконно нажитих коштів повинна поширюватися на всі регіони світу, у тому числі і на офшорні зони. Міжнародне співтовариство бореться з нечесною податковою конкуренцією.

Положення доповіді FATF були цілком схвалені Великою Вісімкою, і мандат цієї організації був продовжений ще на п'ять років. Велика Вісімка на самміті в Бирмінгемі також обнародувала десять основних принципів розширення співробітництва між національними фінансовими органами, що контролюють діяльність компаній, що ведуть активні міжнародні операції. Ці принципи дозволяють органам фінансового контролю поділитися зі своїми іноземними колегами найрізноманітнішою інформацією, у тому числі інформацією щодо окремих акціонерів, чи менеджерів співробітників даних компаній. Країни Великої Вісімки повідомили і про відповідні зміни свого законодавства, покликані полегшити співробітництво органів фінансового контролю.

Європейський Союз, також як і ОЕСР, активно включився в боротьбу з нечесною податковою конкуренцією. Так, група ЄС по виробленню єдиної податкової політики виділило близько 80 податкових м'єр, що можуть бути кваліфіковані як м'єри нечесної податкової конкуренції. До 2003 року органи ЄС планують у законодавчому порядку ліквідувати всі режими нечесної податкової конкуренції, у рамках союзу. Керівництво ЄС також планує усунути всі лазівки в законодавствах країн союзу, які дозволяють урядам захищати національні компанії за допомогою дискримінаційної податкової політики чи, навпаки, залучати іноземні компанії системою надмірних податкових пільг.

Проблемами офшорних зон зайнялися й в ООН. Організація ООН по контролю наркотиків і запобіганню злочинів, що знаходиться у Відні, опублікувала доповідь, яка стосується проблеми "податкового раю", банківської таємниці і відмивання грошей. У цій доповіді визначається, що прагнення зберігати комерційну конфіденційність, законним шляхом уникати високого оподатковування і максимально спрощувати процес переведення коштів – цілком зрозумілі причини збереження таємниці банківських вкладів і приховання ширих власників офшорних компаній. У той же час у доповіді відзначається дуже слабкий контроль фінансових систем деяких офшорних зон, що значно спрощує використання компаній у цих юрисдикціях в незаконних цілях.

У доповіді також підкреслюється, що в багатьох офшорних зонах уже створені добре налагоджені системи відмивання грошей від

фінансових злочинів. У їхньому числі були названі “18 фінансових центрів у Карибському і Центрально-Американському регіонах, 16-у Європі, 11 – в Азіатсько-Тихоокеанському регіоні, 3-у Перській затоці і Східному Середземномор’ї і 3 – в Африці. У доповіді відзначається, що в цих центрах був створений і активно розвивається цілий набір фінансових інструментів – фонди, трасти, трастові компанії, банки, банківські рахунки, що в сполученні з небажанням місцевої влади співробітничати з органами фінансового нагляду інших держав приводить до виникнення цілих територій, недоступних для юридичного і фінансового контролю”⁵.

Доповідь ООН завершується висновком про те, що найближчим часом міжнародному співтовариству прийдеться створювати законодавчу базу, що дозволяє контролювати фінансові операції, які набувають глобального масштабу, а також запобігати можливості використання офшорних зон нерезидентами для відхилення від виконання законів своїх країн.

Таким чином всі кроки цих міжнародних організацій спрямовані на обмеження вільної економічної діяльності, лібералізації міжнародної торгівлі, що може привести до тотального контролю зі сторони окремих структур над тим, що не може бути поставлено в рамки і бути повністю підконтрольним, тобто міжнародна економічна діяльність. Необхідно також зазначити, що намагання закрити офшорні зони чи принаймі обмежити їх діяльність є намагання встановити контроль над світовою “міграцією” капіталів, зовнішньоекономічними операціями окремими групами світової спільноти для здійснення безпосереднього впливу на світові економіко-правові відносини. Від чого втрачається економічна свобода суб’єктів підприємницької діяльності. Але виникає парадокс, тому що саме ті хто намагаються закрити (обмежити) чи контролювати діяльність офшорного бізнесу були одними з тих, хто сприяв їх заснуванню і існуванню протягом років, і є тими хто використовує ці зони і до теперішнього часу.

Тим часом, британська влада збирається застосувати всі ці рекомендації на практиці посилюючи тиск на владу Нормандських островів (Гернси і Джерси) і острова Мен, вимагаючи від них жорсткості контролю місцевих компаній і розширення співробітництва з закордонними органами правопорядка і фінансового контролю. Основні рекомендації з цього приводу містяться в доповіді колишнього чиновника міністерства фінансів Великобританії Ендрю Едвардса, опублікованому 19 листопада 1998 року.

Поки що ці рекомендації не втілені в життя. Якщо хоча б частина з них буде реалізована, це приведе до серйозних змін навіть у найбільш простих офшорних структурах і поставить під сумнів доцільність їхнього використання в нинішньому виді. Це, у свою

чергу, може привести до виникнення нових форм офшорних структур “офшор плюс”.

Для повноти картини було б бажане розглянути позитивні і негативні чинники існування офшорних зон, що дозволить більш об'єктивно оцінити ситуацію яка склалась в світі. Таким чином слід визначитись для кого взагалі існування офшорних зон є небажаним елементом, а для кого гарна можливість заробити гроші або забезпечити надійний захист своїм капіталам, чи залучити потік капіталів для розвитку країни. Виходячи з цього, можна зазначити, що поняття позитивні і негативні досить абстрактні. Наприклад, для когось певні фактори будуть носити негативне значення, а для інших вони будуть позитивні. Офшорні фактори набувають негативного характеру в переважній більшості для держав, які мають стандартну систему оподаткування або жорстку. Я хотів би наголосити, що саме для держав, тому що переважної більшості фізичних осіб офшорні зони відіграють позитивну роль, навіть для тих фізичних осіб, які є службовцями зазначених держав, що виступають проти нечесної податкової конкуренції офшорних зон, і мають свої приватні компанії або виступають акціонерами в інших компаніях. Також офшорні зони є джерелом доходів держав, які або виступають як офшорні юрисдикції (повністю вся держава), або наділяють таким статусом певні зони на території своєї держави⁶.

Отже виходячи з точки зору держав, які мають стандартну або жорстку систему оподаткування негативними чинника офшорних зон є те що:

1. досить велика частина капіталу з цих країн “перекочовує” до офшорних зон, що знижує рентабельність економіки країни;
2. влади офшорних країн зберігають конфіденційність інформації, що “не дозволяє податковим органам або іншим державним органам отримати необхідну інформацію з приводу фізичною або юридичної особи”⁵, яка підозрюється у скоєнні фінансових злочинів чи фінансових махінацій, що приносить значні збитки країні, бюджету країни;
3. неможливість зі сторони світового співтовариства контролювати крупні фінансові операції і пересування капіталів.

Щодо позитивних чинників існування офшорних зон, то можна сказати, що ті фактори, які є негативними для держав, які мають стандарту або жорстку систему оподаткування, будуть мати позитивний характер для сторін, яким бажане існування офшорних зон. Всі ті чинники які були негативними тепер стають позитивними, змінюється їх змістовне наповнення. Наприклад, конфіденційність, яку гарантують офшорні зони вкладчикам служить гарантом недоторканності їх капіталів, що в свою чергу не гарантується іншими країнами. До вказаних трьох чинників можна ще додати можливість

уникнення надмірних витрат (низьки податкові ставки, можливість уникнення від оподаткування в своїй країні з використанням офшорних зон, м'ягкі вимоги щодо утворення та реєстрації компаній), отримання високих прибутків за рахунок вкладів, депозитів, можливість використання анонімності, а також використання послуг номінальних деректорів компаній чи фірм.

Отже при визначенні позитивності і негативності існування офшорних зон слід брати до уваги фактор суб'єктивності, тобто для кого вони будуть носити позитивний характер, а для кого негативний.

Але ж в чому причинна необхідність існування офшорного бізнесу й відповідно офшорних юрисдикцій? Сама проблема офшорного бізнесу й функціонування дочірніх компаній за кордоном охоплює потреби, як правило зовнішньої торгівлі, податкового і валютно-фінансового планування компаній будь-якої держави. В наш час росте розуміння того, що офшорний бізнес (тобто перетік капіталів), нерозривно пов'язаний з розвитком світової торгівлі й міжнародних інвестицій. Отже офшорні компанії – це сама перспективна форма для наступного руху своїх товарів, послуг і так далі. Офшорні компанії дозволяють більш кваліфіковано вкладувати кошти, виконувати торгово-посередницькі операції, здійснювати фінансові, агентські послуги. Коли дії офшорної компанії відповідають політиці й інтересам материнської компанії, то її діяльність приносить суттєвий економічний ефект.

Але якщо всеж таки будуть втілені в життя намагання міжнародних організацій, то виникає ймовірність, як вже я зазначав, утворення альтернативних структур подібних до офшорних.

ПОСИЛАННЯ

- ¹ Бранд М., Шаповалов С.Г. Бізнес в Україні і за її межами. – К., 1997. – С.110.
- ² Доповнення. <http://www.offshoreservice.com.ua>
- ³ Доповнення. <http://www.offshoreservice.com.ua>
- ⁴ Енциклопедія офшорного бізнесу. – М.: НПК – ВЕСТА, 2000. – С.660.
- ⁵ Доповнення. <http://www.offshoreservice.com.ua>
- ⁶ Офшорні фірми в міжнародному бізнесі: принципи, схеми, методи. – М., 1997. – С.15.

Надійшла до редакції 13.03.2002